

"Sense l'home, el món no és res"

CARMÉ PUERTOLAS

Eudald Serra al costat d'una figura de la conca del riu Korowori.

La història d'Eudald Serra és ben atípica. Un escultor que s'ha passats més de trenta anys recollint peces d'art "primitiu" pels quatre continents. És el comissari de l'exposició *Art de Pàpua Nova Guineia*, organitzada per la Fundació Folch i la Caixa de Catalunya.

Es fa difícil de definir Eudald Serra. Pel seu tarannà atípic i per un bagatge professional encara més atípic. I és que, en un moment que tothom exigeix tendències definides, encasellaments cartesianes, etiquetes inequívokes, la trajectòria d'aquest artista desdii de totes aquestes pretensions. Com a escultor ha estat poc divulgat. Tres escultures públiques a Barcelona mantenen latent la seva existència: *Homenatge a Margarida Xirgu*, davant el teatre Romea, *Monument al Treball*, al costat del pavelló Mies van der Rohe i *Construcció*, a la Vall d'Hebron. La seva altra cara professional, tan important com la primera, només és coneguda del món acadèmic i especialitzat: aquest personatge ha passat més de trenta anys viatjant per infinitat de països dels quatre continents, rastrejant-hi civilitzacions i pobles —anomenats primitius— i recollint peces d'incalculable valor per al Museu Etnològic i per a l'industrial Albert Folch. Eudald Serra ha estat el creador de la col·lecció d'art primitiu de la Fundació Folch, una de les fundacions privades més importants d'Europa. Qui és, doncs, Eudald Serra? Un escultor per vocació, un etnòleg per experiència, un aventurer, un humanista? Una barreja de tot plegat, segurament. Ara bé, detesta que l'anomenin aventurer. Professa un respecte quasi religiós als pobles indígenes i a la seva cultura. Per això, si té un sac d'històries per explicar, s'inhibeix davant la narració fàcil i plena de piròtècnia a la Indiana Jones: "No vull que se'n faci un *tebeo*. Les vivències i els records, els tinc molt ben guardats adins meu, perquè si els divulgues, d'alguna manera també els prostitueixes; en canvis el sentit, en fas una

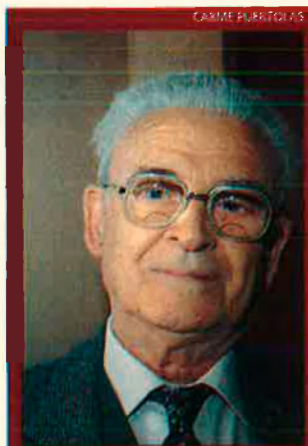
novel·la. No és això, i no m'agrada que passi”.

Eudald Serra va néixer a Barcelona l'any 1911, al si d'una família nombrosa i benestant, que a final dels anys 20 se'n va anar avall. Nervios i creatiu, ja de ben jove es va vincular a la gent de l'avantguarda que, en temps de la República, es concentrava al GATCPAC, i que tenia per mirall Sert, Miró i Dalí. Va entrar a l'Escola d'Arts i Oficis. Va fer classes amb l'escultor Àngel Ferrant i va conèixer Antoni Clavé i els seus companys, Jaume Sans i Ramon Marinelló. Amb aquests darrers va muntar, l'any 1935, una exposició a les Galeries Catalònia. Les peces eren una provocació: col·latges i escultures afaïçonats amb materials de desfeta. “Ho fèiem amb molta facilitat. Agafàvem materials de la platja, anàvem a la farmàcia i a la ferreteria i fèiem composicions... Per a cap de nosaltres no era cap problema ni cap misteri; era simplement jugar amb materials. I l'exposició va ser una cosa grossa: la gent es va enfadar, ens xiulaven, ningú no hi entenia res, se'n fotien, alguns s'escandalitzaven...”

Tenia vint-i-quatre anys i començava a fer-se conèixer. Però, curiosament, al cap d'un mes d'inaugurada l'exposició, l'artista se'n va al Japó aprofitant un viatge que havia organitzat un grup d'estudiants de la Universitat de Barcelona. I s'hi va estar tretze anys.

Japonesos i coreans. “Vaig marxar de Barcelona sense saber ben bé per què. Me'n vaig anar per l'ànima de veure coses, no per ànsia d'aventura (és ridícula aquesta paraula). No sabia res del Japó, però Kobe era la ciutat més llunyana on feia escala aquella nau. Per això m'hi vaig quedar. Llavors ho desconeixia tot d'aquell país. Em vaig trobar amb un Japó trodat, res a veure amb el que és ara. Però dins aquell Japó hi havia un seguit d'objectes que em van colpir. Em vaig trobar amb unes sabates de fusta, amb una habitació-dormitori de palla, amb les parets de fang pintat... Noi, això em va quedar gravat, perquè jo, com a escultor, ja anava per aquest camí. I em vaig dir: Això és el meu món”.

Al Japó Eudald Serra també va descobrir una altra cosa, la ceràmica popular tradicional: “Sempre m'havia interessat per la ceràmica, però la vaig descobrir profundament en aquest país. Una ceràmica pura, de terra dura, de foc alt, de grans temperatures... També em van fascinar una sèrie d'objectes que envolten aquest món, com la màgia de la cerimònia del te. Tot això em va anar absorbint, juntament amb un fet que va condicionar el meu seguiment artístic”. Els primers mesos a Kobe l'escultor va treballar al consolat espanyol i va aparcar l'ofici. Cobrava un petit sou que li permetia de pagar-se una cambra en una pensió i anar-se introduint en la nova cultura. Però la guerra espanyola del 36 ho va capgirar tot. Els

“Vaig anar a viure en un dels barris més pobres de Kobe, com el nostre Somorrostro. Però allà vaig descobrir un món nou. La meva habitació donava a la platja i, en aquell barri, hi residien molts coreans. Em va impressionar l'estètica d'aquella gent, l'estructura dels vestits de les dones”.

diplomàtics es van posar al costat de les files franquistes i van dir a Serra que havia de marxar cap a Barcelona. Ell sabia que si hi feia cap no el deixarien pas tornar al Japó. S'hi va negar. I en menys de mitja hora es va quedar sense feina i sense casa. Llavors uns amics el van allotjar a casa d'un escultor japonès bastant desastrós, que vivia amb un aprenent de químic. “De cop i volta, em vaig trobar en la misèria més absoluta. Vaig anar a viure en un dels barris més pobres de Kobe, com el nostre Somorrostro. Però allà vaig descobrir un món nou. La meva habitació donava a la platja i, en aquell barri, hi residien molts coreans. Em va impressionar l'estètica d'aquella gent, l'estructura dels vestits de les dones, que són molt planxats i amb molts plans. Vaig començar a fer escultures de coreans. Sabia que no m'hi guanyaria la vida, perquè els coreans eren detestats pels japonesos i ells eren tan pobres que no em podien comprar les peces, però m'era igual. El poc temps que vaig estar en aquella platja de Kobe m'ha quedat gravat per tota la vida: no tenia cap obligació ni cap compromís amb ningú, menjava un bol d'arròs el dia, em passava hores i hores mirant la mar i els coreans... Es en aquell moment que em comencen a interessar les persones, com a persones i com a forma. Hi ha gent que em pregunta com podia ser que, després de l'època del GATCPAC, em posés a fer figuretes... Doncs, perquè en el fons l'una cosa i l'altra són el mateix. L'escultura sempre és forma, digue'n figurativa o abstracta”.

El que l'home ha fet. Els primers bustos ètnics que modela Eudald Serra són els dels coreans de la platja de Kobe. Més tard, arribaran els ainu, indígenes d'Hokkaidó, una zona situada al nord de l'arxipèlag japonès. I compaginant aquestes peces va fent encàrrecs i algunes exposicions. Mentrestant, els esdeveniments se succeeixen. S'acaba la guerra espanyola, esclata la Segona Guerra Mundial, coneix la seva dona, Edmonde Iba, i té una filla, la Isabel. Serra i la seva família viuen el trauma de les bombes atòmiques, la desfeta de l'imperi japonès i l'ocupació americana. L'any 1948 decideixen de tornar a Barcelona. Va ser un xoc fort: “Quan vaig veure com estava tot això hauria plorat i hauria tornat a marxar. Veia unes coses tan anacròniques, que no m'ho podia creure. Barcelona era una ciutat tènica...”. Però ben aviat troba un pis, un taller, torna a produir escultura i presenta les primeres exposicions. Aconsegeix, una plaça a l'escola de Belles Arts. Es retroba amb el seu amic i professor Àngel Ferrant i tots dos formen part del grup de Santillana del Mar.

Per una altra banda, gràcies als bustos fets al Japó, entra en contacte amb August Panyella, director del Museu Etnològic de Barcelona. Junts viatgen l'any 1952 al Marroc. I és August

Panyella qui li presenta l'amo de l'empresa Titanlux, Albert Folch: "L'Albert ja tenia una bona col·lecció d'art africà i precolombí. El va interessar molt la meua vida, d'on venia, i el va impressionar el fet que hagués anat al Marroc a fer caps amb en Panyella. De mica en mica vam anar lligant, fins que al 1961 vaig organitzar un gran viatge al Japó, l'Indo-xina, Cambotja i el Nepal. Era el primer grup d'espanyols que hi entrava, al Nepal. L'Albert i la Màrgara, la seva muller, i l'Edmonde, la meua, eren part del grup. Dos anys després vam organitzar un viatge al Perú, conjuntament amb el Museu Etnològic. És en aquest viatge que es lliga definitivament aquesta voluntat de col·laboració entre l'Albert Folch i jo. L'any 64 ens n'anàvem junts a Papua Nova Guinea. A partir de llavors, cada any vaig fer alguna expedició, fins i tot a vegades me marxava tres vegades l'any. Anava als poblets de terra endins, m'interessava, no per fer l'aventurer, sinó per veure les coses de més a la vora, per veure com vivia aquella gent. Anar a la capital, comprar i tornar, no m'ha interessat mai".

I per què aquest interès per l'etnologia? "L'etnologia per mi és el final d'un procés. Davant un objecte que ha passat per les mans d'aquesta gent se m'encén la curiositat per a entendre els motius que els han duts a fabricar aquesta peça. I la cosa important és trobar la peça al si de la comunitat que l'ha feta. Perquè és gent, no ho dubtis, com nosaltres. L'experiència de poder conèixer amb aquesta gent m'ha fet descobrir una sèrie de coses meravelloses, que et fan reaccionar, et fan ser molt més humil i respectar més aquesta gent des d'un punt de vista humà, tenir-los en més estima. I és que, sense l'home, el món no és res".

I és just en aquest moment, només després d'una hora llarga de conversa, que Eudald Serra es decideix a explicar —amb actitud franciscana— una petita història relacionada amb dues peces que es mostren a l'exposició *Art de Papua Nova Guinea*, que aquests dies es presenta a la Pedrera de Barcelona i de la qual és el comissari: "A l'exposició hi ha dos escuts foradats que feien funció de porta. Els vaig portar d'un viatge per la zona de les Fonts del riu Sepik. Aquella vegada vaig estar uns dies dormint al capdamunt d'una muntanya, en una cabana, que tenien per quan hi anaven els oficials de patrulla australians —perquè en aquella època la zona era australiana—. Una cabana feta de troncs, sense porta. Al vespre disposava d'un llantí d'oli que havia de racionar per a tres dies. El fill d'un dels indígenes que m'havia acompanyat allà dalt va voler quedar-se a dormir amb mi. A la nit, vaig sentir que el vailet —devia tenir uns sis anys— s'aixecava i se n'anava a fora. Vaig pensar: 'Aquest ja no torna'. Però sí que va tornar, i va tornar amb una ramada d'esbarzers i amb això va tapar el

"Davant un objecte que ha passat per les mans d'aquesta gent se m'encén la curiositat per a entendre els motius que els han duts a fabricar aquesta peça. I la cosa important és trobar la peça al si de la comunitat que l'ha feta."

forat que tenia la porta. No en vaig fer cas, però l'endemà vaig preguntar per què ho havia fet. I em va dir que era un acte de respecte i de defensa, perquè en aquelles muntanyes hi havia molts animals salvatges i els esbarzers secs impedié que un animal o algú més entrés a la cabana. Això em va fer reflexionar molt. Imagina't, un marrec de sis anys, que a mi no em coneix de res, i que té l'humor, a negra nit, d'anar a buscar aquelles mates per tapar la porta d'entrada. La veritat, em mereix molt de respecte. No sols per la seva generositat, sinó perquè un nen a sis anys ja es veu obligat a pensar, si no, pot morir".

L'exposició que aquests dies es pot veure a la Pedrera va completament lligada amb aquesta concepció de l'art i de l'home que té Eudald Serra. Una exposició marcada per un discurs agosarat: mostrar les obres des d'una visió estrictament estètica, eliminant-ne tota referència etnològica. "Volem que la gent que vingui a veure aquest centenar de peces, que tenen una categoria extraordinària, es fixin en la part plàstica; per això les posem al mateix nivell que qualsevol peça d'art occidental. En el catàleg ja hi figuren les dades etnològiques. Però a la sala els visitants s'han d'oblidar de les funcions i de la simbologia i han d'aprendre a veure unes altres formes. Darrere cada peça hi ha un home, un artista, i presentar l'exposició d'aquesta manera també és una forma de respectar més aquesta gent. N'estic tip, de les exposicions on, darrere de cada peça, hi claven la foto d'un *negrito*".

Aquesta exposició també representa per a Eudald Serra un record a un dels seus grans amics i col·laboradors, l'Albert Folch, que va morir l'any 1988. Amb la mort d'aquest mecenes la col·lecció va quedar pràcticament tancada. Des de fa un any l'artista, que és encara director tècnic de la Fundació, treballa cada matí en aquesta institució. A la tarda se'n va al taller a fer "ninots": "Modelo, cada tarda. Demà em porten dues peces noves en bronze que he fet aquests dies, i se n'emportaran dues més. Estic en un moment fenomenal, però també visc un moment de revolta contra mi mateix i contra la naturalesa. Tinc vuitanta-cinc anys i veig que me n'hauré d'anar aviat, essent així que jo m'hi trobo molt bé, aquí. Veig que encara tinc capacitat, que vaig fent coses, que no m'és cap dificultat... Però aquesta realitat s'ha d'afrontar i no és la mort allò que m'inquieta, sinó la bestiesa d'anar-me'n; és injust. A mi, encara no em toca... Això em rebel·la". **Montserrat Serra**